

DAIVA BELIŪNIENĖ

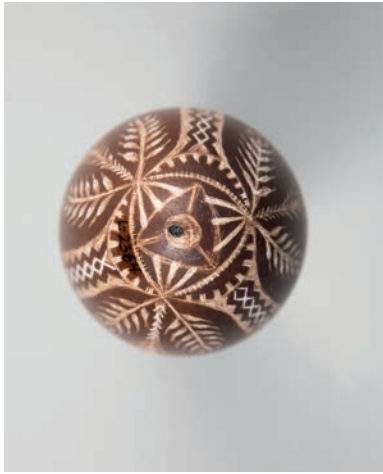
Naujų autorių margučiai Lietuvos dailės muziejaus kolekcijoje

Kone 3 000 vienetų sukaupęs Lietuvos dailės muziejaus (LDM) margučių rinkinys naujų autorių kūriniais pasipildo ne taip dažnai. Didelę poeto Marcelijaus Teodoro Martinaičio (1936–2013) margintų kiaušinių kolekciją muziejui 2014 m. padovanojo jo našlė dailėtyrininkė Gražina Marija Martinaitienė. Kolekcija buvo pristatyta parodoje, išleistas katalogas. 2015 m. atsirado proga įsigyti penkių naujų autorių kūrinių (53 vnt.). Turtingą, Lietuvos regionus ir laikotarpius atspindinčią LDM margučių kolekciją papildė įvairius apdovanojimus pelniusių žinomų tautodailininkių Linos Valutkevičienės iš Dzūkijos, Žemaitijoje gyvenančių Virginijos Norkienės ir Jadvygos Bulauskienės, Odetos Tumėnaitės-Bražėnienės iš Aukštaitijos bei Ritos Juodvalkytės iš Suvalkijos margučiai. Kiekvienos jų stilius savitas, originalus, senąsias marginimo tradicijas jungiantis su naujais kūrybiniais ieškojimais. Naujieji eksponatai ne tik papildė kiaušinių margintojų sąrašą, bet ir atnaujina margučių rinkinį, atskleisdami šiuolaikines marginimo tendencijas. Visų autorių darbai atlikti skutinėjimo technika, kuri yra viena retesnių. Šia technika puoštų margučių LDM rinkinyje nėra daug, todėl šis papildymas itin vertingas.

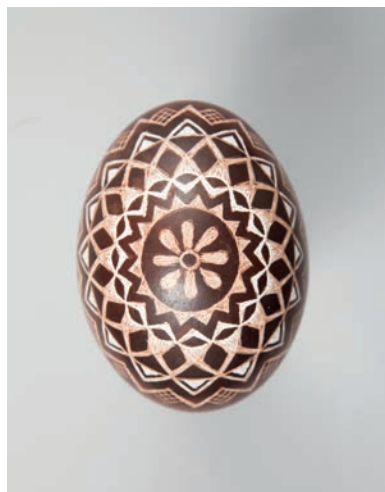
Lazdijų kaime (Lazdijų r.) gyvenanti L. Valutkevičienė kartais tituluojama geriausia Dzūkijos margučių margintoja¹. 1958 m. Babrų kaime gimusios autorės profesija – agronomė-sodininkė, bet šiuo metu ji dirba kūrybinį darbą, yra Lietuvos tautodailininkų sąjungos narė. Skutinėti margučius išmoko iš mamos, vėliau patirties sėmėsi iš tetos Stasės Kvedarienės. Ypatingai margučiais susižavėjo dešimtoje klasėje, kai būdama parodoje Kaune pamatė Balio Buračo margučių kolekciją. Nors margučius margina ir vašku, skutinėjimas jai mielesnis, arčiau širdies. Nuo 2000 m. autorė aktyviai dalyvauja parodose bei mugėse, besidominčius moko kiaušinių marginimo paslapčių. Margučius skutinėja ne tik prieš Velykas, per metus jų sukuria apie 100, o vienais metais išskutinėja net 200! Be šio pomėgio, L. Valutkevičienė mėgsta poeziją,

Linos Valutkevičienės
margučiai.
Kiaušinio lukštas,
natūralūs dažai,
skutinėjimas. 2013 m.
L 2365, L 2364

Linės Valutkevičienės
margučiai.
Kiaušinio lukštas,
natūralūs dažai,
skutinėjimas. 2013 m.
L 2367, L 2368

nėrimą bei auginti gėles, nori išmokti austi lietuviškas juostas. Šie pomėgiai savaip atsispindi ir margučių raštuose.

Margučiams autorė dažniausiai naudoja ryškius anilino dažus, bet esantys muziejaus rinkinyje dažyti natūraliais dažais, turtingos rudos spalvinės gamos, išgautos naudojant graikinių riešutų lukštus. Margučiuose dominuoja geometrinių ornamentų raštai, prie jų autorė derina eglutes ar kitokius motyvus, kuriuos mėgsta geometrizuoti. Ji savitai perteikia kitų tradicinės tautodailės šakų elementus – audinių, dzūkiškų juostų raštus, koplytstulpių siluetus, geležines kryžių viršūnes, medžio dirbinių drožybą, šiaudinių dirbinių figūreles. Juos L. Valutkevičienė naujai interpretuoja ir pritaiko margučių raštams. Šiuos elementus autorė naudoja drąsiai, nes tiki, kad ieškodamas savojo braižo kiekvienas kūrėjas gali juos interpretuoti ir derinti, kaip jam patinka. Raštų ornamentams panaudojami ir tradiciniai liaudies meno simboliai: saulutės, žvaigždutės, žalčiukai, kryželiai, stilizuoti lelijų motyvai, įvairių formų svastikos, trikampėliai, rombai, kurie autorės interpretacijose įgija daugybę naujų pavidalų. Jos mėgstamas elementas yra geometrizuotos kryptutės, būdingos juostų raštams. Ornamentu tolygiai užpildomas visas kiaušinio lukšto plotas, dažniausiai raštą komponuojant aplink, galuose, rečiau – tik šonuose. Ornamento kompozicija dažnai statiška, bet kai kuriuose raštuose, siekdama dinamiškumo, autorė panaudoja tokius elementus kaip besisukančias saulutes kiaušinio galuose, svastikas-sūkurėlius ar kitokius judėjimą perteikiančius motyvus. Skutinėja tautodailininkė specialiu iš deimantinio grąžtelio metalui gręžti pagamintu įrankiu², raštų ant kiaušinio iš anksto nepiešia. Jos margučiams būdinga grakšti, lengva piešinio linija, ornamento aiškumas, atlikimo švarumas, kruopštumas. Raštų spalvingumą išgauna skirtingu gyliu išskusdama spalvotą lukšto sluoksnį. Kiekvienas margutis unikalus, nepakartojamas, tačiau kartu ir atpažįstamas dėl savito autorės braižo. Pats marginimo procesas L. Valutkevičienei teikia didžiulį džiaugsmą, nusiramtinimą. Kiaušinių marginimą ji prilygina maldai, meditacijai. Pasak jos, „tas pats, ar brūkšnelius dėlioti, ar rožančiaus karoliukus varstyti“³.

L. Valutkevičienė už savo kurtus margučius ne kartą apdovanota konkursuose ir parodose. 2007 m. ji pelnė konkursinės tautodailininkų nominacijos „Geriausias metų liaudies meistras“ laurus. 2014 m. respublikinėje konkursinėje tautodailininkų parodoje „Aukso vainikas“ apdovanota specialiu diplomu „Už tradicijų ir modernumo darną“. 2015 m. gavo „Aukso vainiko“ specialųjį diplomą „Už tobulą meistrystę

ir tradicinių ornamentų interpretaciją“. Garsi įmonė „PALETTI“ su jos margučiais yra išeidusi velykinių atvirukų seriją.

Juvelyriškai preciziškai atliktais, nesikartojančiais ornamentais puošti V. Norkienės margučiai stebina begaliniu autorės kruopštumu. Jie atrodo lyg subtiliausia grafika, išskutinėta ant kiaušinio lukšto, tarsi brangiausi ažūriniai nėriniai. Kiaušinio paviršių dengiantys raštai yra itin smulkūs, atlikti labai tiksliai, švariai, kūrybingai. 1980 m. gimusi kirpėjos specialybę turinti Mikaliniškės kaimo (Kelmės r.) ūkininkė marginti kiaušinius išmoko iš mamos. Vos pradėjusi skutinėti siekė, kad raštai nesikartotų, būtų vis sudėtingesni. Ir išties jos kūryboje sunku rasti kelis vienodus margučius. Nors rozetės ir panašios, kiekviename margutyje jos papildytos vis kitokiomis detalėmis. Autorės raštuose naudojami motyvai yra perimti iš mamos, atėję iš senųjų kaimo tradicijų, inspirouoti gamtos, bet jų deriniai saviti, gimę per kūrybinį procesą. Ji naudoja įprastas margučių raštuose žvaigždutes, saulutes, ratelius, ypač mėgsta eglutės motyvą. Iš jų visų autorė sukuria savitą, nepakartojamą ornamentą, įkomponuodama jį itin taisyklingame geometrinių formų karkase. Raštų savitumą kuria labai plonų brūkšnelių pluošteliai ir grupės, iš kurių formuojami vėduoklėlių, pusiau saulučių, saulučių motyvai. Raštų kompozicijose naudojami įvairūs komponavimo būdai, tačiau dominuoja rozetės. Stilistika (smulkumu, tankumu, taisyklingumu, ornamentu formomis) ornamentai siek tiek primena vėlyvuosius garsiosios margintojos V. Giedrytės margučius. Raštams impulsų autorė ieško ir knygoje, keramikoje, audiniuose, tačiau ten pamatytus ornamentus perkuria, nekopijuoja tiesmukai. „Kai pradėdu dirbti, raštai patys man kažkaip savaime gula, tiesiog iš galvos“, – sako kūrėja⁴. Jų radimąsi autorė vadina „gimimu“. Raštai sudėtingi, tad vienam margučiui išskutinėti prireikia visos dienos. Virginija sako: „Kontūrus nusipiešiu pieštuku. Vienodai abi puses. Visad raižau abi puses po truputėlį, kad raštai didėtų vienodai. Nes jei išraižysi pirma vieną pusę, o paskui kitą, gali raštai nesutapti. Toks darbas bus sugadintas.“⁵ Dažymui ji naudoja sintetinius ir natūralius dažus, margučių fonus renkasi tamsius, kad geriau išryškėtų natūralios kevalo spalvos balti arba rusvi raštai. Naudoja laužomą metalo pjaustymo pjūklelį. Per metus išskutinėja 5–10 margučių. Daugiau nei 10 metų su margučiais dalyvauja regioninėse ir respublikinėse parodose. V. Norkienė yra sertifikuotų tautinio paveldo produktų tradicinė amatininkė, senojo margučių marginimo amato puoselėtoja. Jos kūriniai yra pelnę daugybę apdovanojimų, tarp jų „Geriausio metų liaudies meistro diplomą“, „Aukso vainiko“ nominaciją 2010 metais.

Virginijos Norkienės
margučiai.
Kiaušinio lukštas,
natūralūs ir anilino dažai,
skutinėjimas. 2013 m.
L - 2327, L 2328, L 2335

Virginijos Norkienės
margučiai.
Kiaušinio lukštas,
natūralūs ir anilino dažai,
skutinėjimas. 2013 m.

L 2334

Garbaus amžiaus telšiškė J. Bulauskienė gimė 1925 m. Pagirgždutės kaime (Varnių vls., Telšių r.). Baigė Navardėnų kaimo pradinės mokyklos tris skyrius, 31 metus dirbo „Masčio“ trikotažo fabrike. Išėjusi į pensiją visą laiką skiria kūrybai. Ji turi įvairiausių pomėgių: neria dekoratyvines gėles, iš džiovintų augalų komponuoja atvirukus, iš šiaudelių – dekoratyvines kompozicijas, iš kriauklelių, žuvies kaulų klijuoja paveikslus, lieja akvareles, kuria karpinius. Net margučius, ieškodama naujovių, kartais aplipdo šiaudeliais, apklįjuoja smėliu, aguonomis, ryžiais, aplikuoja audinio skiautelėmis ar tinkleliu. Visgi didžiausia kūrėjos aistra – margučių skutinėjimas. LDM kolekciją praturtino anilinu dažyti ir tradicine skutinėjimo technika dekoruoti J. Bulauskienės margučiai, kurių balti raštai raiškiai matosi tamsiame kiaušinio fone. Margučius puošia didoki augaliniai bei geometriniai motyvai. Raštų ornamentus autorė

Jadvygos Bulauskienės
margučiai.
Kiaušinio lukštas, anilino
dažai, skutinėjimas.
2012–2013 m.

L 2323, L 2325

Jadvygos Bulauskienės
margučiai.
Kiaušinio lukštas, anilino
dažai, skutinėjimas.
2012–2013 m.

L 2318, L 2319

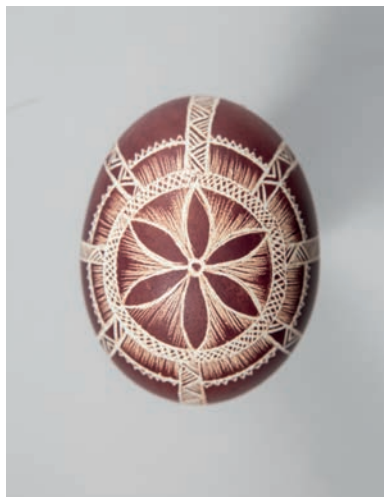

kuria pati, kartais kai ką nusižiūri kataloguose, panaudoja realistinius augalijos motyvus. Realistiškai traktuoti augalai įdomiai ir savitai komponuojami kiaušinio paviršiuje, apimties įspūdžiui išgauti naudojamos skutinėtos šešėliuotės. J. Bulauskienės margučių raštai aiškūs, nesu-smulkinti, architektoniški, linijinis raizymas derinamas su iki baltumo išskutinėtomis detalėmis. Autorė mėgsta derinti augalinius motyvus su geometriniais, piešinį ant margučio komponuoja įvairiausiais būdais. Raštų ornamentas kuriamas iš įprastų elementų: egļučių, žvaigždučių, apskritimų, geometrinių detalių. J. Bulauskienė mėgsta ant kiaušinių skutinėti ir figūrinius motyvus, žvėrelių vaizdus, pasakų personažus, deja, šio tipo margučių LDM rinkiniuose kol kas neturima. Margučius ji skutinėja peiliuko geležte, margina tik Velykoms. Nuo 1997 m. autorė yra Lietuvos tautodailininkų sąjungos narė, dalyvauja parodose.

1964 m. Keležerių kaime (Rokiškio r.) gimusi, Utenoje gyvenanti O. Tumėnaitė-Bražėnienė yra baigusi Vilniaus pedagoginį universitetą (dab. Vilniaus edukologijos universitetas) ir įgijusi lietuvių kalbos ir literatūros pedagogikos diplomą, tačiau dirba kūrybinį darbą, rašo poeziją. Nuo 1984 m. yra Lietuvos tautodailės sąjungos narė. Ji tradicinių amatų meistrė, kurios kūriniai pripažinti tautiniu paveldu. Labiausiai O. Tumėnaitė-Bražėnienė žinoma dėl savo karpinių ir grafikos darbų, už juos yra pelnusi daugybę apdovanojimų. Be šių meno krypčių, ji yra ir senojo margučių marginimo amato puoselėtoja, 2012 m. išleidusi knygą „Margučių marginimas Aukštaitijoje“. Skutinėti išmoko vaikystėje iš mamos. Nors margučius margina ir vašku, į muziejaus kolekciją pateko tik skutinėtieji. Jie dažyti natūraliais ir anilino dažais, dekoruoti ne tik margučiams įprastais, bet ir savitai perkurtais liaudies audiniams, drožiniams, dekoratyvinei baldų puošybai būdingais ornamentais. Margučių ornamentą sudaro geometriniai ir stilizuoti augaliniai motyvai, tačiau jų derinimas ir perteikimas yra savitas, originalus. Raštai tikslūs ir kruopščiai atlikti, su daugybe variacijų. Autorė mėgsta geometrinį motyvą derinti su įvairiomis stilizuotomis gėlėmis. Čia galime matyti tarp juostų įkomponuotus stilizuotus lelijų žiedus, gėlės žiedo formos saulutę-rozetę, įgeometriškai puoštą rombą įkomponuotą išlenktą liauną žibutės žiedą. Kiti motyvai gali priminti prieverptės puošybą. Skutinėdama autorė išryškina pagrindinį motyvą, o kitos detalės kompozicijoje atlieka pagalbinį vaidmenį. Būdingas komponavimo būdas – to paties motyvo pakartojimas dviejuose, rečiau keturiuose kiaušinio šonuose. Kartais autorė skersai, išilgai ar įstrižai kiaušinį perjuosia skutinėta platesne ar siauresne geometrinio ornamento juosta. Paprastai menininkės kūrybinės idėjos

Odetos Tumėnaitės-
Bražėnienės margučiai.
Kiaušinio lukštas,
natūralūs ir anilino dažai,
skutinėjimas. 2014 m.

L 2350, L 2351

gimsta bedirbant. Bet jei ornamentą apgalvoja iš anksto, aštrių įrankių pažymi pagrindinius centrus. Autorė tęsia marginimo skutinėjant tradiciją, nes, jos manymu, Aukštaitijoje labiausiai paplitę buvo būtent tokie margučiai. Būdama pripažinta karpinių meistrė kiaušinius ji puošia ir karpiniais, nors tokių pavyzdžių muziejuje neturime. Tai liudija jos bandymą kelias meno šakas sujungti į vieną. Parodose O. Tumėnaitė-Bražėnienė dalyvauja nuo 1983 m. ir už savo meną – ne kartą buvo apdovanota įvairiausiais diplomais, pelnė įvairių nominacijų. 2007 m. ji tapo respublikinės parodos-konkurso „Aukso vainikas“ laureate. 2009 m. O. Tumėnaitė-Bražėnienei įteikta LR kultūros ministerijos premija už tradicinės kultūros puoselėjimą ir sklaidimą. 2016 m. ji nominuota kaip sėkmingiausiai dirbanti tradicinė amatininkė. 2014 m. Lietuvos nacionalinis muziejus, kuriame yra nuolat pildomas šios autorės kūrybos fondas,

Odetos Tumėnaitės-
Bražėnienės margučiai.
Kiaušinio lukštas,
natūralūs ir anilino dažai,
skutinėjimas. 2014 m.

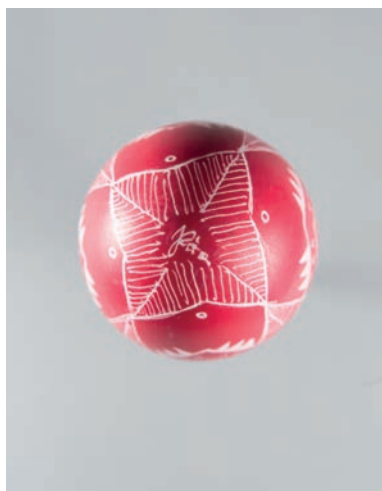
L 2352, L 2354

išleido pirmą naujos serijos „Tautodailė ir dabartis“ knygą „Liaudies meistrė Odetė Tumėnaitė-Bražėnienė. Karpiniai. Raižiniai. Margučiai“.

Tautodailininkė R. Juodvalkytė gimė 1958 metais. Baigusi vidurinę mokyklą dirba kūrybinį darbą, gyvena Garliavoje (Kauno r.). Ji yra sertifikuotų tautinio paveldo produktų tradicinė amatininkė, ne tik senojo margučių marginimo amato, bet ir senųjų mezgimo, siuvimo amatų puoselėtoja, Lietuvos tautodailininkų sąjungos narė. R. Juodvalkytės margučiai įdomūs dėl tradicinės raiškos ir naujovių derinimo, savito geometrinių formų ornamento, kuris pateiktas kūrybiškai ir moderniai. Tai autorės kūriniais teikia originalumo. Plona linija skutinėti raštai dažniausiai komponuojami aplink kiaušinį tolygiai, keliskart pakartojant tą patį motyvą. Raštai dažniausiai užima visą kiaušinio plotą, įskaitant galus. Autorė naudoja ne itin daug geometrinių figūrų. Mėgsta

Ritos Juodvalkytės
margučiai.
Kiaušinio lukštas, anilino
dažai, skutinėjimas. Apie
2012–2014 m.

L 2339, L 2341

Ritos Juodvalkytės
margučiai.
Kiaušinio lukštas, anilino
dažai, skutinėjimas. Apie
2012–2014 m.

L 2344, L 2343

rombo motyvą, jį varijuoja, skaido, užpildo ar papildo margučių raštams būdingais elementais, taip sukurdamą savitą ir atpažįstamą autorinį braižą. Rombus raštuose papildo įvairių formų trikampėliai, danteliai, smulkūs rateliai, brūkšneliai, langeliai, svastikos, labai mėgstamos eglutės. Detalių derinių įvairovė gana plati, kiekviename margutyje lyg ir panašus geometrinis ornamentas perkuriamas ieškant naujos interpretacijos. Raštai architektoniškai aiškūs, neperkrauti, primena retu geometrinium tinkleliu apgaubtą kiaušinį. Ornamentas išpiešiamas plona linija, tik retkarčiais baltu plotu užpildant trikampių dantelių grupes. Autorė yra respublikinės konkursinės Kauno krašto tautodailės parodos „Aukso vainikas“ 2015 m. laureatė, antros vietos laimėtoja.

Aptartų šiuolaikinių margučių margintojų darbų kolekcija ryškiai išsiskiria sėkmingais tradicinių marginimo būdų ir naujų raiškos priemonių deriniais ir tęsia nenutrūkusią, o pastaraisiais metais ir naujai atgimstančią velykinių kiaušinių marginimo tradiciją. Visų šių pripažintų autorių margučių turi įvairūs Lietuvos, o kai kurių – ir užsienio šalių muziejai.

Išnašos

1. Juknevičienė D., „Margučių kolekcijos raštuose – ir dzūkų juostų motyvai“, *Lietuvos muziejai*, 2007/1, p. 33.
2. *Ibid.*, p. 33.
3. *Ibid.*, p. 34.
4. Skeberdienė J., „Kokia laimė laukti Velykų“, *Ūkininko patarėjas*, prieiga internete <http://lietuvosdiena.lrytas.lt/-12393818131237504490-kokia-laim%C4%97-laukti-velyk%C5%B3.htm> (žiūrėta 2018-02-14).
5. *Ibid.*
6. *Ibid.*

New Easter eggs in the collection of the Lithuanian Art Museum

DAIVA BELIŪNIENĖ

The Lithuanian Art Museum's collection of Easter eggs was supplemented by works (53) by five new authors in 2015. Lina Valutkevičienė, Virginija Norkienė, Jadvyga Bulauskienė, Odeta Tumėnaitė-Bražėnienė and Rita Juodvalkytė are well-known folk artists who are recipients of various awards. The style of decoration of each author is unique, original and combines ancient decoration traditions with new creative endeavours. The acquired exhibits have been decorated using the scraping technique.

There are few eggs decorated using this particular technique in the collection, which is why these latest additions are especially valuable.

The Easter eggs decorated by Valutkevičienė, who lives in the village of Lazdijai in the Lazdijai district, were dyed using natural substances, and the patterns feature geometric and geometrical plant ornaments. The motifs borrowed from folk textiles, wood and iron works and memorial small architecture monuments have been adopted for the Easter egg patterns. The suns, serpents, phases of the moon, crosses, trees of life, triangles, diamonds and traditional sash patterns from the Dzūkija region take on new shapes and are conveyed in new interpretations. Her patterns stand out for the elegant lines in her illustrations, the clarity of her ornaments and clean execution. Each Easter egg is unique and unrepeatable, yet also recognisable on account of the author's own creative style.

The Easter egg patterns by V. Norkienė from the village of Mikališkiškės in the Kelmė district are very detailed, and appear to cover the surface of the shell in subtle lacework, having been executed with great care, precision and creativity. She is interested in creating always new and more complex patterns. The various means of composition in her patterns are dominated by rosettes consisting of various geometric elements, which when varied create a different composition each time. The patterns are unique and unrepeatable. She searches for inspiration in books, ceramic works and textiles, though the ornament is recreated and not simply copied directly.

The elderly J. Bulauskienė from Telšiai has various hobbies, yet her greatest passion is scraping Easter egg designs. The patterns painted on using white aniline dye stand out clearly on a dark background on her eggs. The Easter eggs are decorated with rather large plant and geometric motifs. The author creates her pattern ornaments herself, taking some inspiration from catalogues and also using realistic plant motifs. She enjoys combining plant motifs with geometric designs, adding illustrations on her Easter eggs in a variety of ways. The ornament is created from common elements: conifer needle patterns, stars, circles and geometric details. The Easter egg patterns of J. Bulauskienė are clear, uncluttered and architectonic.

O. Tumėnaitė-Bražėnienė from Utena has earned renown for her paper-cut designs and graphic art, yet she has also fostered the old Easter egg decorating craft for a very long time, releasing the book *Margučių marginimas Aukštaitijoje* (Easter Egg decoration in Aukštaitija) in 1912.

The Easter eggs painted using natural and aniline dyes have uniquely redesigned ornaments typical of folk textiles, carvings and decorative furniture details scraped onto their surfaces. Her ornaments consist of geometric and stylised plant motifs, however their combinations and presentation is unique and original. The patterns are detailed and have been executed with great precision, with numerous variations. The author prefers to combine geometric motifs with various stylised flowers.

Folk artist R. Juodvalkytė, who lives in Garliava in the Kaunas district, creates interesting Easter eggs known for their combinations of traditional expression and the search for innovations, her unique geometric shape ornaments being conveyed in a modern and creative way. She prefers the rhombus motif, adding her own variations, dividing it, filling it with elements typical of Easter egg patterns, thereby creating a unique and recognisable original style. The variety of detail combinations is rather wide. Her patterns are architectonic and clear, uncluttered and reminiscent of an egg covered in a geometric net. The geometric ornament is recreated in each Easter egg, searching for a new interpretation.

The works of the above mentioned Easter egg decorators stand out for their successful combination of traditional pattern-making and new means of expression, and continue the long-lived tradition of Easter egg decorating that has undergone a revival in recent years.